

38. Орлов А.С. История России: изд. 2-е, перераб. и доп. / Орлов А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. – М.: ПБОЮЛ Л.В. Рожников, 2001. – 520 с.
39. Микула Володимир. 60-та річниця Великого Голоду. Доповідь, виголошена на Сумівській Оселі в Елленвіл, Нью-Йорк. 3-4 липня 1993 р. / Микула Володимир // Вісник–The Gerald. Видає Головна управа ООЧСУ. – Нью-Йорк, 1993. – Ч.1-2. – С.1-9.

Гудзь В. В. Дискуссія о характере голода 1932-1933 годов в Украине в современной историографии
В статье анализируются разные точки зрения современных отечественных и зарубежных историков на события 1932-1933 года в украинском селе, в частности, дискуссия относительно их характеристики между украинскими и русскими учеными. На основании анализа исторических и историографических источников автором делаются собственные выводы о голоде 1932-1933 гг. как направленном сталинским руководством геноциде украинского крестьянства.

Ключевые слова: историография, дискуссия, голод 1932-1933 годов, конференции об истории голода, причины голода, геноцид в украинском селе.

Gudz' V. V. A discussion about character of hunger of 1932-1933 years in Ukraine in modern historiography
In the article the different points of view of modern domestic and foreign historians are analysed on an event 1932-1933 years in the Ukrainian mud flow, in particular, discussion in relation to their description between the Ukrainian and Russian scientists. On the basis of analysis of historical and historiography sources the author own conclusions are done about hunger 1932-1933 as directed Stalin guidance genocide of the Ukrainian peasantry.

Key words: historiography, discussion, hunger of 1932-1933 years, conferences about history of hunger, reasons of hunger, genocide in the Ukrainian mud flow.

УДК: 94(477)“1920/1955”

Ю. І. Щур

ЗАКОРДОННА ІСТОРІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ НА НАДДНІПРЯНЩИНІ У 1920–1955 РР.

У статті проаналізовано ступінь вивчення історії українського націоналістичного руху на Наддніпрянській Україні 1920–1955 рр. у закордонній історіографії. Автором розглянуто дві групи досліджень: західні (європейська та американська) та східні (країни СНД). Наголошено на тому, що український націоналістичний рух на Наддніпрянщині у 1920–1955 рр. в закордонній історіографії досліджений досить слабо.

Ключові слова: Наддніпрянщина, УВО, ОУН, ОУН-р, УПА, український націоналістичний рух.

Сучасні процеси українського державотворення викликають жвавий інтерес у країнах близького та далекого зарубіжжя. Особлива увага до подій в Україні помічалася у 1991 році напередодні та після проголошення незалежності та у 2004 під час «помаранчевої революції». Вказані періоди характеризувалися підвищенням інтересу до історії українських земель, а здебільшого – подій, пов'язаних із боротьбою за державну самостійність України.

Ледь не в першу чергу це стосувалося історії ХХ століття, влучно схарактеризованого Е. Гобсбаумом як «вік екстремізму» (крайнощів) [1]. Однією із центральних подій тут визначено український націоналістичний рух, репрезентований зокрема ОУН та УПА. Їх антикомуністична та антирадянська спрямованість зумовила інтерес до цього феномену не лише радянських, українських діаспорних та сучасних істориків, а й закордонних дослідників.

Значна частина таких праць присвячена діяльності ОУН та УПА на Західноукраїнських землях і виконана, зокрема, під кутом осмислення проблем, пов'язаних з Голокостом та етнічними протистояннями [2]. Поряд з тим, окрім синтетичних робіт, з-під пера закордонних дослідників виходять праці у яких принаймні побіжно згадується проблема українського націоналістичного руху 1920-1955 рр. на Наддніпрянщині. Аналізу саме таких публікацій присвячене пропонуване дослідження.

Окремої уваги заслуговує термін «Наддніпрянська Україна» («Наддніпрянщина»). Наше розуміння територіальних меж цього мегарегіону повністю співпадає з думкою упорядників «Довідника з історії України», згідно з якими «Наддніпрянська Україна» – умовний термін для позначення тієї частини українських етнографічних земель, які входили до складу Російської імперії, згодом – до Української народної республіки (без західних областей УНР), до 1939 р. – в УСРР (з 1937 р. – УРСР) [3]. Такий підхід також зафіксований у документації ОУН, де вказані території називалися Східними та Осередньосхідними українськими землями (СУЗ та ОСУЗ) або Радянською Україною [4, арк. 242].

Відмітимо, що у пропонованому дослідженні український націоналістичний рух 1920–1955 рр. аналізується стосовно його репрезентантів, у конкретному випадку – Української військової організації, Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. На означення ОУН після розколу 1940 р. використовуємо абревіатури ОУН (керована А. Мельником) та ОУН-р (на чолі із С. Бандерою).

Закордонну історіографію українського націоналістичного руху 1920-1955 рр. на Наддніпрянщині можна об'єднати у дві групи: західну (європейська та американська) та східну (країни СНД). Дослідниця

Я. Примаченко, розглядаючи північноамериканську історіографію діяльності націоналістичного підпілля, поділила її на дві групи: українську емігрантську партійну та власне американську [5, с. 147]. На нашу думку, першу групу треба розглядати окремо, більше співвідносячи і порівнюючи із хронологічно одночасною радянською історіографією. Це зумовлено, зокрема тим, що праці авторів із української діаспори та СРСР мають спільну ваду – сильну заполітизованість та тяжіння до міфологізації.

Західна історіографія почала формуватися невдовзі після закінчення Другої світової війни. Почасти цьому сприяла «холодна війна» між колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції. Саме тоді виник попит на політичні та стратегічні дослідження розвитку СРСР, чим і було покликане виникнення такої дисципліни як советологія. Враховуючи гуманітарний профіль дисципліни, процес її становлення тісно переплітався з розвитком інших сфер гуманітарного знання, зокрема й історії. Було створено ряд дослідницьких центрів при університетах США: Російський інститут в Колумбійському університеті, Російський дослідницький центр в Гарварді, Центр слов'янських і східноєвропейських досліджень в Каліфорнійському університеті тощо [6, с. 237]. У цьому контексті діяльність ОУН та УПА, крім наукового, становила практичний інтерес, оскільки була прикладом внутрішньої боротьби проти радянської влади.

Загальна інформація про український націоналістичний рух під час німецько-радянської війни міститься у кількох західних дослідженнях, які присвячені історії СРСР загалом, або ОУН та УПА. Серед таких праць – дослідження А. Далліна [7, с. 52-53], В. Г. Чемберлена [8, с. 112-113], Р. Гоше [9, с. 55-58], Дж. П. Нолана [10, с. 41-50] та Е. Кодо [11]. Час і умови написання цих робіт зумовили появу деяких неточностей у викладенні історії українського націоналістичного руху. Інколи помилково екзильний уряд УНР замість ОУН-р називався ініціатором проголошення Акту відновлення Української Держави у Львові 30 червня 1941 р. [8, с. 112], а до структури УПА включалася неіснуюча насправді група «Схід» [9, с. 56].

Дослідження про український націоналістичний рух друкувалися і у виданні Українського дослідницького інституту Гарвардського університету – «Гарвардських українських студіях». Відмітимо, що діяльність ОУН та УПА на Наддніпрянщині не отримала висвітлення на сторінках цього журналу, не враховуючи дослідження луганського історика В. Семистія про лідера місцевого націоналістичного підпілля та просвітянського руху періоду німецької окупації М. Бернацького, опублікованого вже після проголошення незалежності України [12, с. 303-326].

Найвідомішою працею про український націоналізм, автором якої був іноземний дослідник, і в якій було проаналізовано діяльність ОУН на Наддніпрянщині, є монографія Дж. Армстронга [13]. Ця праця на сьогоднішній день вважається найповнішим та найбільш об'єктивним англійським дослідженням з історії українського націоналістичного руху. Не зважаючи на те, що перше видання книги було здійснено ще у 1955 р. (вирішила це два перевидання – 1963 та 1980 рр.), вона досить насичена фактологічним матеріалом. Тут, зокрема міститься карта маршруту похідних груп ОУН та ОУН-р у 1941 р. Відмітимо суттєві неточності, яких допустився тут Дж. Армстронг: маршрут похідних груп ОУН-р обривається у Кривому Розі й направляється на Крим. Майже усі південні області України, таким чином, випали із орбіти діяльності «бандерівців». У той самий час похідна група ОУН направлена на Дніпропетровськ [13, с. 89]. Дослідження вітчизняних істориків вказують на протилежне: саме на Півдні України ОУН-р розгорнула найбільш потужну діяльність (по відношенню до інших областей Наддніпрянщини). ОУН ж, навпаки, не змогла тут закріпитися, оперуючи окремими осередками у деяких областях [14].

Описуючи процес створення й початків діяльності похідних груп ОУН-р, Дж. Армстронг припускається певної неточності. Керівником другої (Середньої) похідної групи він називає Миколу Сенишина [13, с. 94]. Насправді прізвище останнього було Лемик, а Сенишин – організаційний псевдонім. Враховуючи, що керівник середньої похідної групи ОУН-р був розстріляний німцями у 1941 р., його справжнє прізвище називалося у літературі ще у 1940-х роках.

Відмітимо дві важливі тези, висунуті Армстронгом щодо причин певної непопулярності ОУН та ОУН-р на землях Наддніпрянської України. Перша полягає у програмових засадах українського націоналістичного руху початку німецько-радянської війни. Мова йде про ідею української «виключності» та іншого роду радикальні гасла [13, с. 123]. Наступна теза, на нашу думку, повністю відбиває тогочасні реалії. Автор говорить про те, що всі думки жителів Наддніпрянської України були направлені на проблеми самозбереження. Постійна боротьба за виживання призвела до того, що енергії й уваги для вирішення політичних питань, включаючи націоналізм, просто не залишалось. Поруч з тим, він відмітив, що певні категорії громадян шукали порозуміння з комунізмом, сподіваючись на послаблення тиску центрального радянського керівництва, інші ж – пов'язували своє життя з ідеєю боротьби за незалежну Україну [13, с. 138].

Крім Дж. Армстронга на діяльність ОУН та ОУН-р в Наддніпрянській Україні звертали свою увагу й інші автори. Побіжно про намагання похідних груп обох ОУН отримати контроль над органами самоуправління в Східній Україні у синтетичному курсі української історії згадував А. Каппелер [15, с. 187]. Відмітимо також дослідження американського історика Г. Куромія «Свобода і терор на Донбасі», де автор зупинявся і на проблемі діяльності ОУН-р під час німецької окупації у вказаному регіоні. Основною джерельною базою для дослідження націоналістичного підпілля стали спогади члена ОУН-р Є. Стахіва. До аналізу, на жаль, не було залучено документи радянських та німецьких органів державної безпеки, що суттєво вплинуло на інформаційне наповнення книги та висновки автора [16, с. 396-402].

Аналізуючи діяльність радянської агентури в контексті історії СРСР післявоєнного періоду (1944–1948 рр.) американський дослідник Дж. Бурдс окремо зупинився на створенні органами МДБ псевдопроводу

ОУН-р на Східноукраїнських землях. Серед фігурантів цієї агентурної комбінації він називає колишніх членів ОУН-р на Наддніпрянщині, які після арешту органами НКВС були перевербовані в якості агентів, щоправда вказуючи лише псевдоніми [17, с. 88-91]. Ця тема отримала свого дослідника і в Україні. Подобиці цієї справи із зазначенням правдивих прізвищ фігурантів описані, зокрема, І. Біласом [18, с. 360-362].

Відмітимо ще один цікавий, як на нашу думку, момент. На початку 2010 року професор Гамбургського університету Ф. Гольчевський, відповідаючи на запитання під час прес-конференції на сайті «Lenta.ru», відмітив, що питання про діяльність похідних груп обох ОУН та реакція на них жителів Наддніпрянщини ще потребують свого дослідження істориками [19]. Враховуючи, що похідні групи отримали свого дослідника ще у другій половині 1950-х років (Дж. Армстронг, Л. Шанковський тощо), а на сьогоднішній день опубліковано значну кількість монографій, збірників документів та захищено ряд дисертацій з цієї проблеми – така теза Гольчевського викликає щире здивування [20].

Значний інтерес до проблеми українського націоналістичного руху проявляють польські дослідники, що пов'язано із взаємозв'язком української і польської історії, зокрема ХХ століття. Розвідки про діяльність ОУН та УПА на території Польщі з'явилися і за радянської доби [21], активізація досліджень помічається після розпаду СРСР та Організації варшавського договору. Основний напрямок робіт – польсько-українське протистояння на Західноукраїнських землях як у міжвоєнний час, так і періоду німецької окупації та повоєнні роки [22]. Значною проблемою польської історіографії, на нашу думку, є надмірна заполітизованість.

В свою чергу відмітимо книгу Р. Висоцького, присвячену історії ОУН міжвоєнного періоду, у якій окремий параграф відведено спробам розширення діяльності оунівців на територію УСРР у 1930-х рр. Опис цієї проблеми розпочинається дещо тенденційно із обвинувачення ОУН в тому, що вона не змогла розгорнути діяльність на найбільшій частині території України – Наддніпрянщині. Таку ситуацію автор називає «ганебним парадоксом» («rozognie paradoksem»). Поряд із цим він, однак, вказує, що це було зумовлене особливостями радянського суспільно-політичного життя і діяльності спецслужб [23, с. 382].

Повністю погоджуємося із Р. Висоцьким в аналізі публікацій друкованого органу Проводу українських націоналістів «Розбудова Нації», зокрема щодо характеристики процесів українізації та їх впливу на розвиток націоналізму, спільного із ідеями ОУН. В цілому вірно визначені напрямки діяльності оунівців, а зокрема їх лідера Є. Коновальця, в площині поширення агітаційних матеріалів та організаційної мережі на схід від польсько-радянського кордону по р. Збруч [23, с. 383-385].

У монографії Г.ж. Мотики, що присвячена діяльності ОУН та УПА у 1942–1960 рр., висвітлено значну частину проблем, пов'язаних із українським націоналістичним рухом на Наддніпрянщині у вказаних хронологічних рамках. Це стосується, зокрема, похідних груп ОУН-р, рейдів УПА на Східноукраїнські землі у 1943, 1947–1948 рр. та діяльності тут боївків ОУН-р у п.п. 1950-х років. Автор подає фактологічну базу, утримуючись від особистісних суджень, що суттєво додає дослідженню історичного, а не політичного забарвлення [24, с. 92-93, 268-271, 525-526, 615-616].

З середини 1990-х рр. починає формуватися російська історіографія українського націоналістичного руху 1920–1950-х рр. В окремих книгах автори продовжують оцінювати діяльність ОУН та УПА з позицій радянської пропагандистської машини, навішуючи ярлики «зрадників» та «бандитів». Зокрема, О. Сміслов у дослідженні, присвяченому колабораціоністам, зупинився на проблемі діяльності УВО у міжвоєнний період. Фактично повторюючи радянських авторів, без посилення на джерела, він стверджує, що керівництво УВО постійно направляло своїх членів на територію УСРР для проведення диверсійних й шпигунських акцій [25, с. 25]. Більш сенсаційно висвітлено міжвоєнну діяльність ОУН дослідником сепаратизму на службі німецьких спецслужб Л. Соцковим. Знову ж таки без посилення на джерела, висвітлюється намір керівництва націоналістичного руху у погодженні із спецслужбами Третього Рейху через одного з керівників Компартії Західної України (завербованого ОУН) здійснити замах на Й. Сталіна під час VII конгресу Комінтерну [26, с. 36-37]. Підтримуючи тезу про співпрацю ОУН з нацистською Німеччиною, М. Калашніков та С. Бунтовський стверджують, що похідні групи оунівців діяли на стороні гітлерівців і були створені задля обслуговування служби пропаганди німецької армії [27, с. 163-164].

Відмітимо, що більш об'єктивна інформація про український націоналістичний рух міститься у збірках документів, які останнім часом друкуються у Росії зусиллями ряду істориків та інституцій [28]. Загалом же, для російської історіографії, здебільшого, характерна сильна заполітизованість проблеми українського націоналістичного руху, що можна спостерігати і в створенні у Росії в травні 2009 р. Комісії з протидії спробам фальсифікації історії у збиток інтересам Росії [29, с. 367].

Таким чином, на основі вищевикладеного, можемо зробити ряд висновків і зауважень. Український націоналістичний рух на Наддніпрянщині у 1920–1955 рр. в закордонній історіографії досліджений досить слабо. Більше уваги тут приділено етнонаціональним проблемам, що пов'язано, на нашу думку, із загальними тенденціями розвитку західної історіографії. Крім того, значна частина дослідників воліє виступати незалежними арбітрами, однак послуговуються старими штампами, перейнятими із доволі тенденційної радянської історіографії. В першу чергу це стосується авторів із Польщі та Росії, що зумовлено особливостями історичної пам'яті своєрідного «бермудського трикутника»: Україна – Польща – Росія.

Загалом же, інтерес до дискурсу навколо українського націоналістичного руху триває. Попри деякі визначені негаразди й неточності він має велике значення для вивчення проблеми, оскільки загальновідомо, що істина народжується у дискусії.

Джерела та література

1. Гобсбаум Е. Вік екстремізму: коротка історія ХХ віку. 1914-1991 / Ерік Гобсбаум. – К. : Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 543 с.
2. Див., зокрема: Мотика Г. Польська реакція на дії УПА: масштаб і перебіг каральних акцій / Гжегож Мотика // *І.* – 2003. – № 28. – С. 48-56; Snyder T. The Reconstruction of Nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999 / Timothy Snyder. – New Heaven ; London : Yale University Press, 2003 – 381 p.; Поль Д. Властители и поработенные. Немецкая оккупация и общества Европы / Дитер Поль // Зюсс Д., Зюсс В. Третий рейх. Расцвет и крах империи : пер. с нем. Е. Жирновой, М. Лебединского. – Харьков : Книжный клуб «Клуб Семейного Досуга» ; Белгород : ООО «Книжный клуб «Клуб семейного досуга»», 2009. – С. 270-289.
3. Довідник з історії України [Електронний ресурс] // <http://www.history.franko.lviv.ua/In.htm>.
4. Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 9.
5. Примаченко Я. Північноамериканська історіографія про діяльність націоналістичного підпілля в умовах німецької окупації УРСР / Яна Примаченко // Український історичний журнал. – 2009. – №6. – С. 146-165.
6. Примаченко Я. Становлення нового північноамериканського дискурсу з проблеми ОУН-УПА у другій половині ХХ ст. / Яна Примаченко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – Вип. 19. – Ч. 2. – К. : Інститут історії НАН України, 2010. – С. 236-247.
7. Dallin A. German rule in Russia, 1941–1945 / Alexander Dallin // The restoration of the Ukrainian State in World War II. – London: UPL, 1987. – P. 52-53.
8. Chamberlin W. The Ukrainian struggle for freedom / W.G. Chamberlin // The Ukrainian Quarterly. – 1945–1946. – № 2. – P. 112-113.
9. Gaucher R. Opposition in the USSR, 1917–1967 / R. Gaucher // The restoration of the Ukrainian State in World War II. – London: UPL, 1987. – P. 55-58.
10. Nolan J. An Army without a State: The Ukrainian Insurgent Army (UPA) and National Resistance during and after the Second World War / J.P. Nolan // The Ukrainian review. – 1987. – № 2. – P. 41-50.
11. Codo E. M. Guerrillas la cortina de hierro / Enrique Martinez Codo – Buenos Aires : Instituto informativo-editorial Ukranio, 1966. – 424 p.
12. Semystyaha V. New Documentary information about Maksym Bernats'kyi, A Leader of the Ukrainian Underground in Eastern Ukraine during World War II / Volodymyr Semystyaha // Harvard Ukrainian Studies. – 1994. – №3-4. – P. 303-326.
13. Армстронг Д. Украинский национализм. Факты и исследования / Джон Армстронг / Пер. с англ. П.В. Бехтина. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2008. – 368 с.
14. Діяльність підпілля на Сході України. Збірник статей / Упоряд. Хобот П.В. – Дніпропетровськ: Східноукраїнський дослідницький центр «Спадщина», 2010. – 132 с.
15. Каппелер А. Мала історія України / Андреас Каппелер / Пер. з німецької. – К. : «К.І.С.», 2007. – 264 с.
16. Куромія Г. Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикордоння, 1870–1990-і роки / Гіроакі Куромія / Пер. з англ. Г. Кьорян, В. Агеев; Передм. Г. Немирі. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 510 с.
17. Бурдс Д. Советская агентура: Очерки истории СССР в послевоенные годы (1944-1948) / Джеффри Бурдс. – М. ; Нью Йорк : «Современная история», 2006. – 296 с.
18. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: [у 2 кн.] / Іван Білас. – К. : Либідь ; Військо України, 1994. – Кн. 1. – 432 с.
19. Франк Гольчевский, профессор Гамбургского университета: Кем на самом деле были бойцы ОУН-УПА [Електронний ресурс] // <http://www.Lenta.ru/conf/golczewski>.
20. Див., зокрема: Ходанович О. Л. Військово-політична діяльність похідних груп ОУН на території України в роки Другої світової війни: автореф. дис... канд. істор. наук: 20.02.22. / Ходанович Олександр Леонідович; Національна академія оборони України. – К., 2006. – 19 с.
21. Див., зокрема: Szczesniak A., Szota W. Droga do nikad: dzialalnosc Organizacji Ukrainkich Nacjonalistow i jej likwidacja w Polsce / Antoni B. Szczesniak, Wieslaw Z. Szota. – Warszawa : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1973. – 587 s.
22. Torzecki R. Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej / Ryszard Torzecki. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 1993 – 349 s.; Siemaszko W., Siemaszko E. Ludobojstwo dokonane przez nacjonalistow ukraińskich na ludności polskiej Wolynia 1939–1945 / W. Siemaszko, E. Siemaszko. – Warszawa, 2000. – Т. 1–2. – 1100 s.
23. Wysocki R. Organizacja Ukrainkich Nacjonalistow w Polsce w latach 1929–1939: geneza, struktura, program, ideologia / Roman Wysocki. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2003. – 433 s.
24. Motyka G. Ukraińska partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukrainkich Nacjonalistow s Ukrainskiej Armii / Grzegorz Motyka. – Warszawa : Instytut studiow politycznych PAN, Oficyna wydawnicza Rytm, 2006. – 723 s.
25. Смыслов О. Проклятые легионы. Изменники Родины на службе Гитлера / Олег Смыслов. – М. : Вече, 2006. – 512 с.
26. Соцков Л. Неизвестный сепаратизм. На службе СД и Абвера: Из секретных досье разведки / Лев Соцков. – М. : Рипол Классик, 2003. – 320 с.
27. Калашников М., Бунтовский С. Независимая Украина. Крах проекта / М. Калашников, С. Бунтовский. – М.: ФОЛИО, 2009. – 413 с.
28. Див., зокрема: Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне” [в 8 т.]. – М., 1995 – 2007. – Т. 1-5.
29. Кегель И., де. На пути к «предсказуемому» прошлому? Комментарии к созданию Комиссии по противодействию попыткам фальсификации истории в России / Изабель де Кегель // Ab Imperio. – 2009. – №3. – С. 365-387.

Щур Ю. И. Зарубежная историография украинского националистического движения на Надднепрянщине в 1920-1955 гг.

В статье проанализирована степень исследования украинского националистического движения на Надднепрянской Украине 1920-1955 гг. в зарубежной историографии. Автор рассмотрел две группы исследований: западные (европейские и американские) и восточные (страны СНГ). Акцентировано на том, что украинское националистическое движение на Надднепрянщине в 1920-1955 гг. в зарубежной историографии исследовано относительно слабо.

Ключевые слова: Надднепрянщина, УВО, ОУН, ОУН-р, УПА, украинское националистическое движение.

Shchur Yu. I. Foreign historiography of Ukrainian nationalistic movement at the Naddnipyrians'ka Ukraine in 1920-1955.

The level of study of history of Ukrainian nationalistic movement at the Naddnipyrians'ka Ukraine in 1920-1955 in foreign historiography was analyzed in the article. Author considers two research groups: West (European and American) and East (states of CIS). It is emphasized that Ukrainian nationalistic movement at the Naddnipyrians'ka Ukraine in 1920-1955 is rather poorly studied in foreign historiography.

Key words: UVO, OUN, OUN-r, UPA, Ukrainian nationalistic movement

УДК: 303.446.4(470+571)“20”

О. Ю. Жиряков

ГІПОТЕЗА “ПОДВІЙНОЇ ЗМОВИ” У СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто історія створення та удосконалення гіпотези “подвійної змови” у російській історіографії Другої світової війни, встановлені й розкриті ключові положення даної гіпотези.

Ключові слова: гіпотеза “подвійної змови”, “єжовщина”, амальгама, “знекровлена армія”, “знечолена армія”.

На нинішньому етапі дослідниками різних напрямків активно розробляється й уводиться в науковий оборот значна кількість нових гіпотез, присвячених проблемам Другої світової війни. Для перевірки своєї істинності вони мають потребу в обговоренні широким колом істориків у ході наукової дискусії. Тому вивчення гіпотези “подвійної змови” висунутої у імперському напрямі російської історіографії Другої світової війни та викладення її основних положень є актуальним.

Метою даної статті є аналіз гіпотези “подвійної змови”, яка є однією з основних гіпотез, що використовуються в імперському напрямі при розгляді проблеми кваліфікаційного рівня військової еліти РСЧА напередодні Другої світової війни.

Для досягнення поставленої мети ставляться наступні задачі: розглянути її ґенезу, установити й розкрити її ключові положення.

Наслідки попереднього вивчення проблеми репресій у РСЧА в російській історіографії ретельно розглянув провідний науковий співробітник Всеросійського НДІ документознавства і архівної справи М. Мельтюхов. У січні 2000 року вийшла його монографія “Втрачений шанс Сталіна”, в якій дослідник піддав ретельному аналізу стан вивчення цієї проблеми в російській історіографії з 1989 по 1999 рр. Розглянувши логічну зв'язність і документальну базу різних версій гіпотези “знекровленої і знечоленої армії”, запропонованих у працях Д. Волкогонова, А. Самсонова, О. Сувенірова, А. Яковлева, Л. Киршнера та інших авторів, дослідник приходять до висновку: “комплексний розгляд досліджень з питання про репресії в Червоній Армії показує, що всебічно поширена версія про їх катастрофічні для армії наслідки так і не була доведена і вимагає подальшого ретельного вивчення. Все ще залишаються слабо дослідженими питання про місце 1937-1938 рр. у системі чисток офіцерського корпусу РСЧА, їх зв'язку з планами Сталіна стосовно армії, бойовою і політичною підготовкою комскладу і реальною боєздатністю Червоній Армії напередодні війни. Поки що всі ці проблеми містять набагато більше питань, ніж відповідей. Центральне ж із них – наслідки репресій для боєготовності Червоній Армії – поки що не може вважатися остаточно вирішеним, оскільки не були сформульовані об'єктивні наукові критерії для його вирішення і дослідники не дістали доступу до необхідного, документального матеріалу” [10, с.369].

Таким чином, праця М. Мельтюхова підводить підсумки десятилітньої роботи з вивчення проблеми репресій в РСЧА в ліберальному напрямі російської історіографії. Дослідник констатує, що ця проблема з використанням методики ліберальної історіографії не розв'язана. Своєї гіпотези про вплив репресій на рівень боєздатності РСЧА автор не висуває. Отже, працю М. Мельтюхова можна вважати постановкою проблеми про наслідки репресій в офіцерському корпусі на іншій методичній базі.

При розгляді проблеми кваліфікаційного рівня кадрів РСЧА у межах імперського напрямку виникли дві основні школи вивчення цієї проблеми. Умовно їх можна назвати класичною і модерністською.

Класична школа дослідження проблеми традиційно пов'язана саме з вивченням питання про вплив репресій 1937-1938 рр. на кваліфікаційний рівень кадрів РСЧА. Модерністська школа різко зміщує акцент у